

ARVOSTELLUT KIRJAT

65 Tuomas Hoppu: *Sisällissodan naiskaartit. Suomalaisnaiset aseissa 1918*. Tammi 2017. ● Teemu Keskisarja

66 Natasha Vilokkinen: *Tiedontuojat. Opastietokirjojen suomentajille*. Vastapaino 2017. ● Kimmo Pietiläinen

67 Aura Korppi-Tommola: *Miina Sillanpää. Edelläkävijä*. ● SKS 2016. Marketta Pohls

69 Mai Allo: *Yhdessä ilmakehässä. Tieteen huipulle ydinturman jäljiltä*. SKS 2016. ● Minna Meriläinen-Tenhu

70 Ville Lukkarinen: *Piirtäjän maisema. Paikan kokemuksen piirtämällä*. SKS 2015. ● Marja-Terttu Kivirinta

71 Päivi Roivainen: *Puettu lapsuus. Löytöretkiä lapsuuden saarille*. Kansatieteellinen arkisto 56. Suomen Muinaismuistoyhdistys 2016. ● Merja Leppälähti

73 Sami Karjalainen: *Rantojen hyönteiset. Sukeltajat, vesimittarit, hopeasepät ja sudenkorennot*. Docendo 2017. ● Mattias Tolvanen

75 Petteri Paananen: *InDesign CC julkisun tekeminen*. Docendo 2015. Petteri Paananen: *Photoshop Creative Cloud -kuvankäsittely*. Docendo 2017. ● Harri Heikkilä

Naiskaartien urheat reppanat 1918

Tuomas Hoppu: *Sisällissodan naiskaartit. Suomalaisnaiset aseissa 1918*. Tammi 2017.

Vuoden 1918 naiskohtalot eivät ole ”vaiettu tabu”, vaikka tiedotusvälineet tätä kliseetä toisinaan kilkattavat. Hyviä romaaneja ja kelvollisia tutkimuksia riittää – toimittajien vain pitäisi jaksaa lukea niitä tai edes selata nimikkeitä tietokannoista. Hulluimmillaan tabuväitteet osoittelevat ”vaikeamisen” syyksi miesvaltaista historiakäsitystä. Naiskaartilaiset ja valkoisen terrorin naisuhrit ovat sykähdyttäneet kirjoittajia ja lukijoita viimeistään *Pohjantähdestä* saakka, koska aihe on erittäin sykähdyttävä. Mutta loppuun kalutuksi sitä ei voi väittää. Tähän saakka hämäräksi on jäänyt kokonaisuuden konkretia: mitä nimenomaan naisille tapahtui, missä, milloin, kuinka paljon ja keille?

Tuomas Hoppu on käynyt läpi kuulustelupöytäkirjoja, valtiotrikosoikeuden akteja, punakaartin asiakirjoja ja muistitietoa paljon enemmän kuin edeltäjänsä. Lähdepohja synnyttää luottamuksen kirjaan sen alusta lähtien. Se kiinnittyy päivämääriin, paikkakuntiin sekä kaartiin liittyneiden taikka teloitettujen lukumääriin. Ilman näitä aseita ei voisi käydä abstraktimpien miksi-kysymysten kimppuun. Hopun kouriintuntuvuus muistuttaa tässä suhteessa Jaakko Paaivolaisen 1960-luvun klassikkoja.

Sisällissodan naiskaarteista ei puutu myöskään lihaa ja verta. Sen takaavat armottomat ja hupai-

satkin aikalaissitaatit sekä muutamia pitkän kaavan kautta kerrotut ihmiskohtalot. Kerronta on koko lailla sopivan kuumaa ja viileää, kuvitus yllättävänkin rikas. Hake mistot ovat sitä korkeaa tasoa, joka kuuluu useita vuosikymmeniä kestävään, paikallishistorioissaakin käytettävään perusteokseen. Vaikka kirjassa on kaikki tarpeellinen, sivumäärä on pysynyt käteenkäypänä.

Hoppu osoittaa naisten aseistautumisen esikuvat vuoden 1917 Venäjän ”kuolemanpataljoonissa”. Silti tapahtumakulku Suomessa vuonna 1918 oli myös merkittistä ja omaperäistä. Pohjolan sotahistoriaan eivät kuuluneet amatöörinä. Paljon piti improvisoida taikka jättää improvisoimatta.

Poikkeusaika kirkui perin poikkeuksellisia ratkaisuja. Vähän tunnettu tieto on, että valkoistenkaan puolella kaikki naiset eivät tahtoneet tyytyä sopankeitämiseen ja haavojen sitomiseen. Ajatus rintamalle lähdistä otti jonkin verran tulta esimerkiksi Pohjanmaan talontyttärissä. Valkoisten johto vain torppasi sen ehdottomasti moraalinsa ja maailmankuvansa vastaisena. Ratkaisu oli kaiketi oikea sotaponnistelujen kannalta. Valkoinen armeija ei sodan loppuvaiheessa potenuit huutavaa miespuolaa. Naisista oli enemmän hyötyä aseettomina.

Punaistenkin puolella esiintyi sitä katsomusta, että eiköhän merkinanto- tai viestipalvelus riittäisi. Naisten taisteluarvosta punakaartissa on liikkunut sadan vuoden aikana monenlaista käsitystä. Hoppu osoittaa kiistattomasti, että legenda naiskaartien hurjuudesta vastakohtana miesten pakoilulle on pöytä. Todistettuja kaatumisia oli yllättävänkin vähän. Hieman tosin tuntuu siltä, että naisten harvat huippusuoritukset – etenkin Alvetulan sillan ja Syrjäntaan läpimurrot – jättivät toivottaman vähän kirjallisia lähteitä, joista teloitusten ja kaatumisten ero ei ole varmentettavissa.

Hopun kuvauksesta saa sen käsityksen, ettei naisten rohkeus

ja kuntoisuus riittänyt oikein mi-
hinkään. Naiskaarteihin kirjau-
tui reppanoita, jotka eivät tajun-
neet valinnan haudanvakavuutta,
ja kun tajusivat, pyrkivät irti pyör-
teestä.

Yhdelle vastaväitteelle jää ti-
laa. Naiskaartien arvosanan voi
antaa ainoastaan miehiin ver-
taamalla. Tampereen ja Viipurin
saartorenkaisissa ehkä vain joka
kymmenes mies pysyi linjassa lop-
purytökkään saakka, muut lymyili-
vät kaupungilla siviilien joukoissa.
Naiskaartit eivät sinänsä esittä-
neet ihmeitä, mutta muutamaa-
kin terästytymistä voisi arvostaa
urheutena yleisen luovuttamisen
tunnelmassa.

Naisten teloitukset Hoppu on
tietenkin penkonut perin juurin.
Kostivatko valkoiset erityisen koh-
tuuttomasti naisille, ja jos kostivat,
niin mistä syystä?

Aiempi tutkimus ei ole riittävästi
huomioinut sitä, että naisten te-
loituksista iso osa – peräti parisaa-
ta – sattui Lahdessa muutaman
vuorokauden sisällä. Jokaisessa
pitäjässä ei siis viety montun reu-
nalle Laurilan Elman kaltaisia hah-
moja. Tampereella korkea pro-
sentsiosuus naisista vältti jopa
vangitsemisen ja oikeudenkäynnin.
Mahdotonta olisi yleistää, että
valkoinen armeija janosi eritoten
”susinarttujen” verta.

Ilmari Kiannon kuuluisa kiiho-
tusruno saa muuten kirjassa kiin-
nostavan rinnastuksen. Punais-
ten korkeat johtomiehet puhuivat
omista asesisaristaan vielä hal-
ventavammin ja törkeämmin. Sek-
sististä herjanheittoa esiintyi, ku-
ten myös työpaikkakiusaamista
ja seksuaalista häirintää, jos ana-
kronistiset ilmaukset tässä sallit-
aan. Hoppu on löytänyt Tuomas
Hyrskymurron kaltaisilta sovinisti-
punikeilta pitkiä autenttisia sitaat-
teja, joista ei tiedä, pitäisikö itkeä
vai nauraa.

Aikalaiset huorittelivat sota-
hommiin ruvenneita naisia epärei-
lusti, mutta eivät täysin aiheetta.
Punakaartiin ei juurikaan päättynyt
vakaita perheenemäntiä. Totta kai
nuoret, elämänsä kiihkeitä jak-

soa elävät, kotiaskareista irtaantu-
neet ihmiset touhusivat vastakkai-
sen sukupuolen kanssa, kilpailivat
huomiosta, vähän keikistelivätkin
ja niin edelleen. Punakaarti ei vaa-
tinut samanlaista siveyslupausta
kuin Lotta Svärd seuraavissa so-
dissa.

Kirjan kohokohtiin kuuluu Val-
keakosken tehtaantytöjen tarina.
Tämä porukka teloitettiin vappu-
na Hauholla synkeissä ja hieman
selittämättömissä olosuhteissa.
Varmalta näyttää, että saksalaiset
luovuttivat tytöt valkoisten käsiin
eivätkä ainakaan itse tehneet ti-
liä Syrjäntaan taistelun kymmenis-
tä saksalaiskaatuneista. Lahden
seudun verilöylyjen pääjehuksi on
ennenkin epäilty majuri Hans Kal-
mia ja kaikesta päätellen aiheesta.
Teloittajien tarkempaan nimeämi-
seen eivät lähteet kerta kaikkiaan
riitä. Hoppu on kuitenkin tehnyt
valaisevan työn taustan osalta.

Valkeakosken tehtaantytöt ei-
vät sotatoimillaan taikka juridises-
ti, saati inhimillisesti, ansainneet
kuolemaa, selvä se. Mutta jouk-
koteloitus tuskin oli läpeensä per-
keleellinen sotarikos vuoden 1918
oloissa. Pakomatkan alkupistees-
sä Valkeakoskella oli sattunut yhtä
ja toista kostonarvoista. Naisten
piikkiin pantiin myös vihollishaa-
voittuneiden surmaaminen pako-
laiskaraavaanien matkan varrella.
Teloitus johtui tietyistä tiedoista,
huhuista ja luuloista – ei niinkään
sukupuolirooleihin kohdistuneesta
puhdistuspaineesta.

Valkeakoskelaisytytöt eivät ol-
leet pelkästään passiivisia uhreja
ja viattomia impiä. Toisaalta Ho-
pun tutkimus todistaa, että nais-
paholainen oli äärimmäisen har-
vinainen olento. Vain yksi ainoa
naiskaartilainen – 19-vuotias pa-
perityöläinen Liisa Laurén – osal-
listui varmuudella valkoisten siviili-
en murhiin.

Tuomas Hoppu välttää ”nais-
näkökulmassa” joskus piilevät
harhat. Verihuuruisia ajatuksia,
puheita ja tekoja ei ole pakko ana-
lysoida sateenkaarenväristen sil-
mälasien taikka gender-teorioiden
läpi. Oikeaa verbiä on vaikea kek-

siä, mutta sanoisin, että Hoppu
inhimillistää tutkimuskohteitaan,
vaikkei heidän vuokseen nyyhkyt-
tele. Naiskaartilaiset eivät vuon-
na 1918 olleet pelkästään tyttöjä,
naisia, eukkoja ja emansipaation
airuita vaan myös työläisiä, soti-
laantapaisia ja yksilöitä, joissa oli
muutakin mielenkiintoista kuin su-
kupuoli.

Pidin kirjasta. Suosittelen sitä
kaikille sodasta ja naisista kiinnos-
tuneille.

TEEMU KESKISARJA

Kirjoittaja on Suomen ja Pohjoismaiden
historian dosentti Helsingin yliopistossa.